

Miljø- og
Fødevareministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021

i Natura 2000-område nr. 104
Lilleskov og Troldsmose

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne
naturtyper og arter på Naturstyrelsens
arealer
2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-
område nr. 104 Lilleskov og Troldsmose

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Naturstyrelsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til
tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

978-87-7179-069-6

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område nr. 104 *Lilleskov og Troldsmose* og vedrører Naturstyrelsens arealer på 105 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

I denne plejeplan er arealer og indsatser opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Natura 2000 plejeplaner for de skovbevoksede naturtyper, samt mere detaljerede oplysninger om indsatsen i Natura 2000-områderne findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til Naturstyrelsens driftsplaner for det pågældende område, som findes på Naturstyrelsens hjemmeside vedr. driftsplanlægning.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil fortsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensyn til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år.

I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

2. Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 105 ha og afgrænses som vist på billede 1. Hele arealet er statsjet (Naturstyrelsen). Natura 2000- området består af Habitatområde nr. H189.

Habitatområdet indeholder en række habitatnaturtyper, både lysåbne og skovdækkede. De ferske vådbundsområder er afsnøret fra Lillebælt af en høj rullestensstrandvold. Engene går over i rørsump og sumpskov, som i områdets sydligste del fortsætter i løvskov på kuperet randmoræne. Elle- og askeskov forekommer i smalle bræmmer langs vandløbene. På de højere beliggende områder findes bøg på muld og mor samt ege-blandskov. Vandhullerne i området er levested for stor vandsalamander og i Bosted Made er der fundet skæv vindelsnegl.

Ved et tidligere naturgenopretningsprojekt blev Troldsmose gjort mere våd og afgræsning af strandengene opgivet.

En del af udpegningsgrundlaget i Natura2000-området udgøres af skovnaturtyper. Disse er der planlagt for i skovhandleplanen for området, som er gældende frem til 2021.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På Styrelsen for Vand og Naturforvaltnings SVANA hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i N2000-området

Inden for området forvalter Naturstyrelsen hele arealet på ca. 105 ha.
Beskrivelse ses ovenfor.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		Total
	naturtype	
1330	Strandeng	6,9
1220	Strandvold med flerårige	0,8
Hovedtotal		7,7

Desuden er der i udpegningsgrundlaget følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Skæv vindelsnegl
- Stor vandsalamander

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede syv plejetiltag, hvilket omfattede græsning og rydning af opvækst på strandeng, pleje med henblik på ny skovnatur i rørsump og tiltag for skæv vindelsnegl.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de gennemførte indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	3	Gennemførte indsatser (areal)	0,3 ha	43 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	4	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	12 ha	57 %

Tabel c: Oversigt over konkrete indsatser der ikke er gennemført med begrundelse

Natur type	Naturtype navn	Plejemål	Plejetiltag	ha	Begrundelse for manglende gennemførelse
1330	Strandeng	Naturtype-bevarende pleje	Rydning af opvækst	0,2	Der var planlagt rydning af opvækst på en lille del af strandengene. Dette var ikke nødvendigt og det er derfor ikke gennemført.
1330	Strandeng	Pleje med henblik på ny natur	Indplantning af el	6,6	Det var planlagt, at der skulle plejes for at ændre to tagrørsbevoksede strandengsarealer til Elle- og askeskov. Dette er ikke sket, da det afventes, om der af sig selv vil komme elle- og asketræer på arealet.

Tabel d: Oversigt over konkrete artsplejetiltag der ikke er gennemført med begrundelse

Art (navn)	Artsplejetiltag	Begrundelse for manglende gennemførelse
Skæv vindelsnegl	Slåning af vegetation	Det var planlagt, at der skulle afslås vegetation i et område for at gavne skæv vindelsnegl. Efter en forundersøgelse blev det konkluderet, at der skulle gennemføres en anden indsats i stedet.

Tabel e: Oversigt over ikke-planlagte indsatser der er gennemført, som gavner arter eller naturtyper i udpegningsgrundlaget.

Art (navn)	Artstiltag	Begrundelse for gennemførelse af ikke planlagt artsplejetiltag
Skæv vindelsnegl	Flytning af vegetation	Det blev, som nævnt i tabel d, konkluderet, at den bedste indsats for skæv vindelsnegl ville være at flytte mosebunke-tuer til et nyt potentielt levested for sneglen.

Generelle bemærkninger og erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

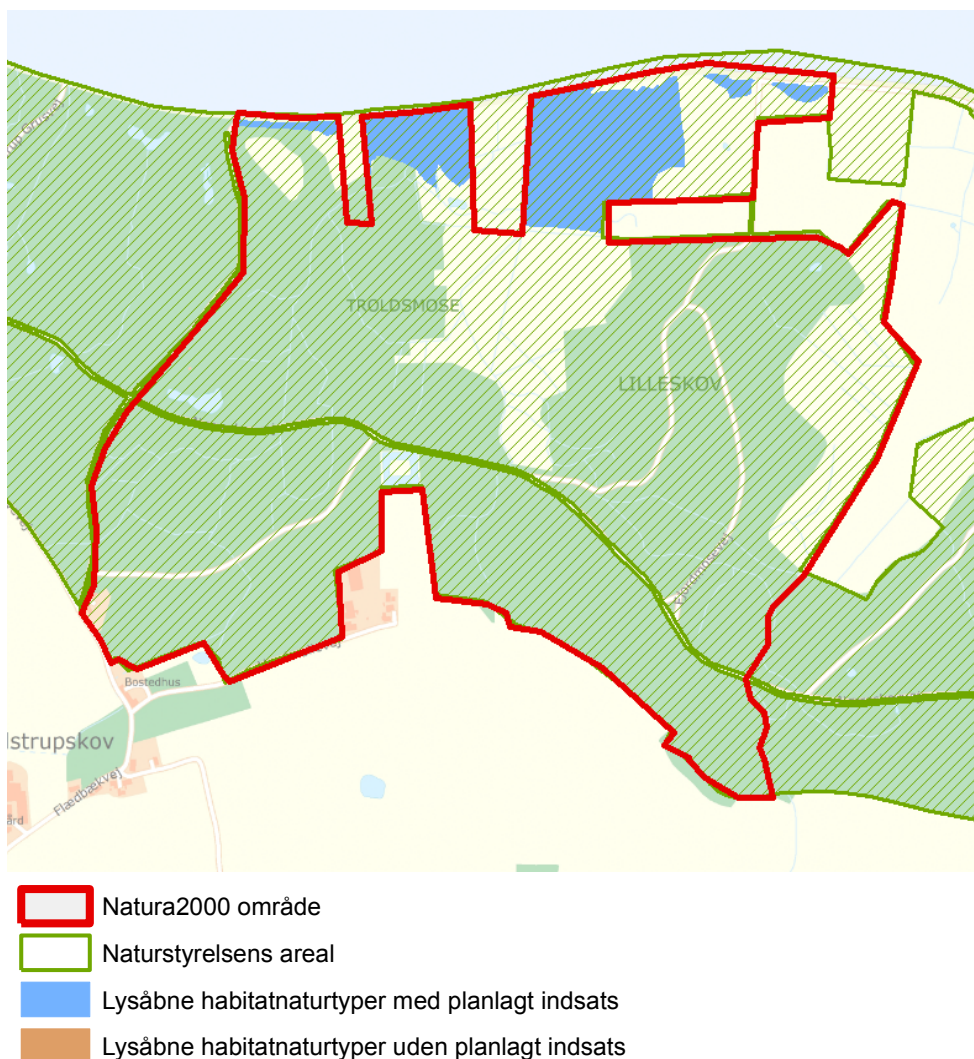
I området er ovennævnte plejetiltag gennemført til sikring af den sammenhængende lysåbne natur. Habitatnaturtyperne i udpegningsgrundlaget vurderes overordnet at have haft gavn af plejen, der har medvirket positivt i forhold til målet om at sikre en gunstig bevaringsstatus.

Konkrete erfaringer

1. Det var planlagt, at afgræsningen skulle fortsætte på et mindre strandengsareal. Dette er gennemført.
2. Der var planlagt en aktiv indsats for at gavne skæv vindelsnegl. Dette er sket ved at flytte tuer af græsset mosebunke til en ny potentiel lokalitet for skæv vindelsnegl.

4. Mål og plejetiltag

Figur 4: Oversigt over planlagte indsatser i Natura 2000-området

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger. I Natura 2000 planens indsatsprogram er der angivet en række generelle men ingen områdespecifikke retningslinjer. At der ikke er nogen områdespecifikke retningslinjer for dette natura 2000 område betyder, at der som udgangspunkt ikke iværksættes nye tiltag. Målsætningerne opfyldes alene ved at eksisterende plejetiltag videreføres.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for Natura 2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, der er under udarbejdelse, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, småvandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end ét slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. På Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000 findes links til kort med detaljerede oplysninger om mål og indsatser på lokalitetsniveau.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af græsning på de to østlige strandenge jf. nedenstående skema.

Table f: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	1220	Strandvold med flerårige	Sikring af naturtypen	0,8
			Naturtypebevarende pleje	0,8
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	0,3
			Naturtypebevarende pleje	0,3
			Naturlig dynamik	6,6

Tabel g: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag		Total
Eksisterende habitatnatur	1220	Strandvold med flerårige	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	0,8
	1330	Strandeng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	6,6
			Græsning	Eksisterende	0,3

I tabel d er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i Natura 2000-planerne for 2016-2021.

Arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel g.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arterne Skæv vindelsnegl og Stor vandsalamander end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside vedr. Natura 2000.

Ændring af naturtype

Nogle af Natura 2000-områdets arealer uden habitatnatur skal udvikle sig til naturtyper på sigt, og udvalgte arealer med eksisterende naturtyper skal blive til andre naturtyper end dem, der forekommer i dag. Tabel e viser, hvad periodens indsats forventes at betyde for de enkelte naturtypers udstrækning på lang sigt.

Tabel h: Planlagte konverteringer til anden naturtype

Konvertering af naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
1330	Strandeng	6,6

De 6,6 ha strandeng forventes at overgå til naturtypen 91E0 Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Udviklingen i areal og tilstand er stabil eller i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II.
- Udviklingen af natur/skovtilstand I-II er i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V, således at der på sigt opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet vil være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- Arter uden tilstandsvurderingssystem har gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område nr. 104 Lilleskov og Troldsmose

Natura 2000-området har et areal på 105 ha og afgrænses som vist på figur 1. Hele arealet er statsejet (Naturstyrelsen). Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H189.

Habitatområdet indeholder en række habitatnaturtyper, både lysåbne og skovdækkede. De ferske vådbundsområder er afsnøret fra Lillebælt af en høj rullestensstrandvold. Engene går over i rørsump og sumpskog, som i områdets sydligste del fortsætter i løvskog på kuperet randmoræne. Elle- og askeskov forekommer i smalle bræmmer langs vandløbene. På de højereliggende områder findes bøg på muld og mor samt ege-blandskog. Vandhullerne i området er levested for stor vandsalamander og i moseområdet Bosted Made er der fundet skæv vindelsnegl.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
1330	Strandeng	6,9
1220	Strandvold med flerårige	0,8
I alt		7,7

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger.

I Natura 2000 planens indsatsprogram er der angivet en række generelle men ingen områdespecifikke retningslinjer. At der ikke er nogen områdespecifikke retningslinjer for dette natura 2000 område betyder, at der som udgangspunkt ikke iværksættes nye tiltag.

Målsætningerne opfyldes alene ved at eksisterende plejetiltag videreføres.

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 2 tabeller:

- Lysåbne naturtyper
- Planlagte udvidelser af naturtyperne

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	1220	Strandvold med flerårige	Sikring af naturtypen	0,8
			Naturtypebevarende pleje	0,8
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	0,3
			Naturtypebevarende pleje	0,3
			Naturlig dynamik	6,6

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	Total
		Naturtype	Plejetiltag		
Eksisterende habitatnatur	1220	Strandvold med flerårige	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	0,8
	1330	Strandeng	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	6,6
			Græsning	Eksisterende	0,3

I tabel III er der en opdeling i to kategorier "eksisterende" og "nye":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "nye": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Tabel VI: Planlagte konverteringer af naturtyper

Konvertering af naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
1330	Strandeng	6,6

De 6,6 ha strandeng forventes at overgå til naturtypen 91E0 Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Udviklingen i areal og tilstand er stabil eller i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II.
- Udviklingen af natur/skovtilstand I-II er i fremgang for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V, således at der på sigt opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet vil være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- Arter uden tilstandsvurderingssystem har gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk